

В.М. Клименко,
кандидат юридичних наук

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ТА ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу особливостей професійної освітньої підготовки працівників для підрозділів поліції деяких зарубіжних країн. Акцентовано увагу на системі професійної поліцейської освіти Німеччини, що є багатомірною структурою, яка визначається рівнями поліцейської ієрархії та рівнями професійної освіти. Визначено можливості його використання в удосконаленні системи професійної підготовки працівників поліції для Національної поліції України. Зауважено, що тісна співпраця закладів освіти України та зарубіжних країн, які забезпечують підготовку поліцейських, дасть можливість покращити якість кадрового забезпечення підрозділів Національної поліції України.

Ключові слова: кадри, працівники, фахівці, поліцейські, поліція, органи та підрозділи поліції, підготовка, професійна підготовка, зарубіжний досвід.

Статья посвящена анализу особенностей профессиональной образовательной подготовки работников для подразделений полиции некоторых зарубежных стран. Акцентируется внимание на системе профессионального полицейского образования Германии, которая является многомерной структурой, определяемой уровнем полицейской иерархии и уровнями профессионального образования. Определены возможности его использования в совершенствовании системы профессиональной подготовки сотрудников полиции для Национальной полиции Украины. Замечено, что тесное сотрудничество учебных заведений Украины и зарубежных стран, которые обеспечивают подготовку полицейских, позволит улучшить качество кадрового обеспечения подразделений Национальной полиции Украины.

Ключевые слова: кадры, работники, специалисты, полицейские, полиция, органы и подразделения полиции, подготовка, профессиональная подготовка, зарубежный опыт.

Paper is devoted to the analysis of features of vocational educational training of employees for divisions of police of some foreign countries. The attention is focused on the system of professional police education of Germany which is the multidimensional structure determined by the level of police hierarchy and levels of professional education. Possibilities of its use in the improvement of the system of vocational training of police officers for National Police of Ukraine are defined. It is noticed that close cooperation of educational institutions of Ukraine and foreign countries which provide training of police officers will allow to improve quality of staffing of divisions of National Police of Ukraine.

Keywords: staff, employees, experts, police officers, police, bodies and divisions of police, preparation, vocational training, foreign experience.

Побудова та розвиток сучасної демократичної, правової держави супроводжується процесами реформування різних сфер її суспільства. Зокрема, це стосується і системи Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України), важливу

роль у реформуванні якої відіграє підготовка кваліфікованих кадрів для органів та підрозділів Національної поліції.

Потреба у якісному кадровому забезпеченні органів державної влади, особливо тих із них, які забезпечують публічну безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, а також інтересів суспільства обумовлена, в першу чергу, Конституцією України, в якій зазначено, що органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, а також, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. У зв'язку з цим, особливого значення набуває процес формування якісного кадрового забезпечення органів і підрозділів поліції, які виконують значний обсяг як правоохоронних, так і забезпечувальних завдань та функцій.

Проблема ефективного правового регулювання та якісної організації роботи з кадрами, зокрема їх підготовки, є однією з головних та нагальних завдань держави, що потребує постійного вивчення й удосконалення. Звичайно, проблематика не нова, але вкрай актуальна.

Окремі питання вивчення та використання зарубіжного досвіду організації діяльності поліції та підготовки кадрів висвітлювались у працях М.І. Онуфрієва, О.М. Бандурки, М.М. Биргеу, А.В. Губанова, Л.Д. Варунц, Д.Д. Ганчева, В.В. Доненка, В.О. Заросила, І.В. Зозулі, І.Б. Коліушка, С.Я. Коненка, О.Є. Користіна, В.О. Криволапчука, С.Я. Косенко, Б.С. Крилова, В.С. Куйбіди, О.І. Остапенка, Ю.І. Осіпова, О.С. Проневича, А.В. Самотуги, О.Ю. Синівської, А.В. Сергєєва, В.О. Січкара, О.С. Юніна та інших вчених.

Загалом, аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питання підготовки фахівців взагалі та підготовки фахівців для підрозділів поліції зокрема постійно перебувають у центрі уваги багатьох науковців.

Зокрема, викликає інтерес стаття “Професійна освіта поліцейського: в якому напрямку рухатись?”, в якій автор зазначає, що об'єктивним є співіснування поліцейської підготовки та поліцейської освіти. В умовах реформування є неогрунтованим руйнування однієї із складових формування професійної компетенції поліцейського. Навпаки, і професійна освіта, і професійна підготовка потребують свого удосконалення. Суттєві зміни в нашому суспільстві, вимога прозорості та фахової й ефективної правоохоронної діяльності, зниження корупційних ризиків, потребують кардинальних змін у навчальному процесі, розпочинаючи з етапу добору на навчання і завершуючи розподілом. Потреба практики передбачає перехід від формального теоретичного навчального процесу до запровадження тренінгових технологій, особливо в останній рік навчання, формування сталих та професійних навичок [2].

Разом з тим, не дивлячись на потужні та неодноразові спроби в здійсненні державних реформаційних трансформацій безпосередньо системи МВС, на превеликий жаль, до сьогодні все більше виникає проблемних питань щодо забезпечення якісної підготовки працівників для органів та підрозділів Національної поліції України.

У зв'язку з цим, необхідним є перегляд та переосмислення підходів до вирішення проблеми підготовки зазначеної категорії працівників саме у закладах освіти, які здійснюють підготовку фахівців для підрозділів Національної поліції України, перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників поліції. Одним із шляхів удосконалення організації та забезпечення підготовки поліцейських є вивчення позитивного досвіду інших держав у цій сфері та запровадження його у нашої державі. На наш погляд, вивчення досвіду іноземних країн щодо зазначеної

проблематики також уявляється корисним з огляду на реформи, започатковані Міністерством внутрішніх справ України, що дасть можливість знайти оптимально правильні підходи до вирішення актуальних і проблемних питань у сфері підготовки працівників для органів та підрозділів Національної поліції України, зокрема питань, які стосуються організації якісного навчального процесу початкової підготовки та підвищення кваліфікації працівників, а також своєчасного опрацювання всього комплексу навчально-методичних матеріалів, перспектив професійного росту, дотримання норм моралі, поведінки майбутнього поліцейського тощо.

Концепція реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України передбачає визначення основних засад, мети, принципів, завдань, визначення етапів реалізації програмних положень, основних напрямів, вдосконалення системи управління освітою, оптимізацію організаційно-штатної побудови, правового, кадрового, ресурсного та іншого забезпечення освітнього процесу в МВС. Основною метою Концепції є створення науково обґрунтованої методологічної основи інноваційного розвитку системи освіти в МВС, визначення підходів до оптимізації мережі вищих навчальних закладів МВС, удосконалення освітнього процесу, забезпечення тісного взаємозв'язку науки і практики, максимальне сприяння вирішенню завдань модернізації підготовки кваліфікованих кадрів, які матимуть поглиблені теоретичні знання і практичні навички та будуть спроможні на високому професійному рівні захищати територіальну цілісність країни, її кордони, права, свободи та інтереси громадян, протидіяти злочинності, забезпечувати публічну безпеку і порядок в державі. Одним із основних завдань відповідно до зазначеного документу, що містить основні положення стратегічного реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України, є максимальне впровадження в освітній процес позитивного зарубіжного досвіду підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції України [4].

Необхідно наголосити, що наразі у кожній державі є свої особливості формування якісного кадрового забезпечення підрозділів поліції, які проявляються на всіх стадіях створення кадрового ядра: від визначення потреб у персоналі до створення належного соціально-психологічного та матеріально-побутового забезпечення. Особливої уваги потребує система професійної освітньої підготовки працівників поліції. Саме тому можливості використання зарубіжного досвіду в зазначеній сфері виявляється вкрай необхідним та корисним у підготовці кадрів для органів та підрозділів Національної поліції України.

Підготовка фахівців у кожній країні відбувається по-різному та має свої особливості. Наприклад, система професійної поліцейської освіти Німеччини є багатомірною структурою, що визначається, з одного боку, рівнями поліцейської ієрархії (середній начальницький склад – старший начальницький склад – вищий начальницький склад), а з іншого, – рівнями професійної освіти (середня освіта – вища освіта – післядипломна освіта).

У Німеччині процедура навчання поліцейських побудована на засадах поділу території на окремі адміністративно-територіальні одиниці (землі). У кожному земельному міністерстві внутрішніх справ є свій навчальний заклад, який готує фахівців для роботи на даній території. На загальнодержавному рівні діє лише Вища поліцейська академія управління, яка готує спеціалістів для начальницьких посад загальнодержавних поліцейських підрозділів. Навчатися у Вищій поліцейській академії управління може лише той працівник, який закінчив вищу земельну поліцейську школу.

Загалом у процесі підготовки кадрів для підрозділів поліції Німеччини можна виділити три рівні, з яких складається відомча освіта:

1. Школа початкової підготовки (2–2,5 роки навчання) – початкова підготовка осіб, які поступили на службу в поліцію, у школах поліції федеральних земель або спеціалізованих навчальних центрах регіональних підрозділів поліції готовності – включає в себе чотири курси: основний (16 тижнів, протягом яких вивчаються основні дисципліни та проходить двотижнєве стажування в практичних підрозділах), продовжений (28 тижнів, протягом яких крім основних дисциплін вивчається ще й професійна етика, а також слухачі проходять чотирьохтижнєве стажування за місцем майбутньої роботи), поглиблений (34 тижні, протягом яких вивчаються ті дисципліни, що й раніше, плюс англійська і французька мови, оперативні відео- і фототехніка, а також проходить п'ятитижнєве стажування) і заключний (8 тижнів, протягом яких завершується вивчення раніше перерахованих дисциплін).

2. Вища земельна поліцейська школа (3 роки навчання) – поглиблена професійна освіта поліцейських різної фахової спрямованості та поліцейських керівників середньої ланки у вищих спеціальних школах поліції федеральних земель (або ж спеціалізованих навчальних підрозділах цивільних вищих навчальних закладів) – оскільки основні питання управління є спільними для всіх напрямів поліцейської роботи зміст основного курсу однаковий для представників різних служб поліції, але, разом з тим, більше уваги приділяється на опануванні дисциплін, які стосуються застосування поліцейських сил, управління, організації суспільного виробництва, розвитку організацій та персонального розвитку, психології, криміналістики, кримінології, правознавства та поліцейського вчення про дорожній рух.

3. Вища поліцейська академія управління, яка є вищим відомчим навчальним і науково-дослідницьким закладом федерального рівня (2 роки навчання) – підготовка вищої ланки управлінських кадрів поліції в Німецькій вищій школі поліції – навчання здійснюється у два етапи. Перший період навчання організовується на місцях, що дозволяє слухачеві з відривом від місця роботи навчатися у будь-якому профільному вищому навчальному закладі, відвідуючи лекційні та семінарські заняття за обраним фахом. Зокрема, при підготовці навчальних програм для вищого керівного складу поліції Німеччини переслідуються такі стратегічні цілі: розширення горизонтів стандартної політики, поглядів і підходів до поліцейської діяльності; оновлення і поглиблення управлінських знань і навичок (вмін); розвиток стратегічного мислення при реалізації поліцейських операцій; вироблення здатності приймати стратегічні рішення і регулювати процес перемін.

Необхідно зазначити, що у процесі підготовки кадрів для підрозділів поліції Німеччини протягом всього терміну навчання поліцейського в основі лежить самопідготовка, яку організовують викладачі, а освітній процес орієнтовано більш на практичну поліцейську діяльність. Заняття, як правило, проводять не у вигляді монологу викладача, а у формі його спілкування із курсантами [3, с. 115]. Навчальні дисципліни, як правило, викладають найбільш досвідчені поліцейські, які мали високі результати в роботі. Викладачі предметів практичного спрямування перебувають у навчальних закладах не більше 5–6 років.

Зауважимо, що особливість німецької системи підготовки кадрів поліції полягає у видачі випускникам поліцейських навчальних закладів лише відомчих освітніх документів, які дають можливість працевлаштування і кар'єрного зростання виключно в поліції або інших державних суб'єктах поліцейської діяльності.

У якості ще одного прикладу прагматичного підходу до професійної підготовки співробітників поліції можна навести систему підготовки Королівства Бельгії.

Професійна підготовка і випробувальний термін у кримінальній поліції Бельгії тривають один рік. Навчання претендентів на посади інспектора (8 місяців) і офіцера (8 місяців) проводяться в “школі кримінології і поліцейських наук”.

Основний курс підготовки співробітників жандармерії триває один рік. Потім практика (один рік) в одному з оперативних (слідчих) відділів. Далі – після 3-х місяців навчання, заключний іспит. Унтер-офіцери можуть отримати звання офіцера після дворічного курсу навчання, що включає курс підготовки (9 місяців) у школі офіцерів. Зрозуміло, ще більш високі вимоги пред'являються до співробітників, які претендують на посади вищого начальницького складу поліції. Зокрема, офіцери жандармерії, щоб перейти в вищий офіцерський ранг (від майора і вище), протягом шести місяців повинні підготувати індивідуальну роботу за спеціальною темою і захистити її перед комісією. Після отримання даного рангу вони проходять додаткове професійне навчання. А офіцери поліції великих муніципалітетів Бельгії, щоб отримати вищий ранг комісара, повинні на додаток до навчання на вищому рівні відомчої професійної підготовки отримати ступінь з кримінології в університеті (тобто додатково до 3136 годин поліцейського навчання ще чотири роки потрібно вчитися в університеті). Кінцевою метою професійної підготовки поліцейських є підготовка кадрів до виконання різних завдань з пристосовуванням до різних вимог поліцейської організації, так само і до тих, заради кого вона існує. Під час проходження навчання основна увага приділяється формуванню професійних якостей і спеціальній правовій компетенції, формуванню моделі поведінки, яка дозволить дотримуватися правової культури під час правоохоронної діяльності [5].

Японія в управлінні якістю підготовки поліцейських має теж свою специфіку, що зумовлена розгалуженою структурою поліції, яка складається з органів трьох рівнів: національних, місцевих та придатних. На кожному з указаних рівнів відбувається окрема підготовка поліцейських кадрів. Зауважимо, що найбільше значення надається навчанням у практичних органах, що є свого роду завершальним етапом підготовки кадрів. На даному рівні функціонують Національна поліцейська академія, школа імператорської охорони, вищі курси для керівників слідчих органів, курси криміналістів, школа поліцейського зв'язку. При кожному регіональному поліцейському управлінні працюють поліцейські школи.

Варто зазначити, що в Японії при підготовці працівників поліції значна увага приділяється питанням боротьби з молодіжною злочинністю, тобто готують фахівців для спеціальних підрозділів: відділу роботи з молоддю, відділу попередження злочинності, що входять до складу управління кримінальних розслідувань, підрозділу роботи з дитячими і юнацькими установами у відділі охорони тощо [6, с. 41].

В Угорщині особа, яка бажає опанувати професію поліцейського, повинна закінчити дворічні курси та скласти іспит. При цьому, особа, яка вступає на навчання, заздалегідь знає напрям своєї подальшої роботи, наприклад карний розшук. На першому курсі набуваються теоретичні знання, а на другому – здійснюється поєднання теорії з її практичним застосуванням. Якщо людина прагне навчатися й далі, то вступає до Академії та за чотири роки здобуває вищу юридичну освіту. Однак, дипломи такого зразка дають змогу працювати лише у поліції. З цього приводу ведуться переговори для збільшення терміну навчання до п'яти років. Натомість, випускник одержуватиме документ про вищу освіту, який надасть йому можливість працювати і в інших структурах [9].

Підготовка кадрів польської поліції здійснюється за кількома рівнями:

початкова підготовка – уніфікований базовий курс початкової професійної підготовки є обов'язковим для усіх новоприйнятих на службу осіб, незалежно від наявної освіти або практичного досвіду (виняток складають особи, які пройшли кандидатську службу у відділах превенції поліції, для яких існує відповідний

скорочений курс). За час проходження курсу початкової підготовки курсанти набувають кваліфікації, необхідної для виконання службових завдань на окремих посадах. Отримавши початкову підготовку, поліцейські направляються до підрозділів для проходження підготовчої служби у службах превенції;

спеціальна підготовка – має вузькоспрямований характер за профілем професійної діяльності спеціалістів поліції різного профілю. Підвищення кваліфікації здійснюється централізовано (поліцейськими навчальними закладами), локально (організаційними одиницями поліції та їх структурними підрозділами) і поза межами поліції (іншими суб'єктами професійної підготовки);

підофіцерська – підвищення професійної кваліфікації, розглядається як підстава для претендування на підофіцерське спеціальне звання;

аспірантська – професійна підготовка аспірантського складу поліції, дає можливість подальшого просування по службі;

офіцерська освіта – проводиться для поліцейських, які мають бездоганну репутацію, кількарічну вислугу та пройшли усі попередні рівні професійної підготовки. У першу чергу, це стосується випускників цивільних вищих навчальних закладів, які можуть пройти спеціальний курс професійної підготовки та згодом претендувати на присвоєння офіцерського звання.

Зауважимо, що обсяг предметів, який викладається в поліцейських навчальних закладах, зумовлюється виключно специфікою практичної діяльності підрозділів поліції Польщі.

Дещо відрізняється від розглянутих держав система підготовки поліцейських у Великобританії, де діє система “одноразового вступу”. Усі поліцейські розпочинають свою службу як констеблі, а потім проходять через кожен ярус рангової структури. При цьому, призначення на вищу посаду завжди пов'язане з наявністю відповідного освітнього рівня.

Освітній процес складається з двох частин: навчання в межах системи національної підготовки поліції (однакове для всієї території держави) та навчання безпосередньо в практичних підрозділах. Для належної організації навчання на місцевому рівні в усіх поліцейських підрозділах створено навчальні центри, які постійно взаємодіють між собою з метою обміну досвідом з викладання тих чи інших аспектів поліцейської діяльності.

У процесі підготовки кадрів для поліції Великобританії прийнято виділяти три рівні (стадії): початковий (проводиться зазвичай протягом двох років для осіб, які щойно вступили на службу), спеціальний (проводиться для осіб, які за результатами початкового рівня виявили схильність до окремих видів поліцейської діяльності), підготовка поліцейських вищих рангів (для найбільш досвідчених фахівців, які претендують на заняття посад начальників підрозділів і вище).

Необхідно відмітити, що в усіх поліцейських навчальних закладах європейських держав велика увага приділяється розвитку комунікативних якостей, навичок і умінь, техніці спілкування; веденню розмови; мистецтву переконання; взаємодії з представниками національних і сексуальних меншин, а також із психічно невірноваженими людьми; розв'язанню сімейних суперечок; техніці переговорів, підготовці, організації та проведенню зборів (презентацій); зв'язкам із громадськістю; відносинам із представниками влади, преси, радіо і телебачення [7, с. 79].

У демократичних державах вважається, що професійне навчання має бути направлене на досягнення таких результатів: високий рівень професійної підготовки; виконання поліцейських функцій у максимальній відповідності до потреб місцевих громад, стратегічних завдань та національних пріоритетів поліції; підвищення довіри до поліції шляхом постійного поліпшення професійної компе-

тентності поліцейських служб; більш ефективного використання ресурсів; здатність найбільш повно використовувати найновіші науково-технічні досягнення; забезпечення позитивного ставлення усіх зацікавлених осіб шляхом встановлення партнерських зв'язків та проведення консультацій [8].

Серед безумовних здобутків поліцейської освіти в розвинених країнах слід назвати її високу технічну оснащеність, прикладний характер навчального процесу і власне наукових досліджень, вироблення навичок і вмінь (часто доведених до автоматизму). Тут готують фахівців з конкретних напрямів правоохоронної практики, адаптованих до реальних умов. Це, безперечно, той стандарт, якого має прагнути МВС України [10, с. 133].

Отже, розглянувши специфіку підготовки працівників для підрозділів поліції в деяких іноземних державах, бачимо, що під час підготовки поліцейських велика увага приділяється практичному навчанню, тобто отриманню навичок поліцейської діяльності в реальних умовах.

У національних навчальних закладах, які здійснюють підготовку кадрів для підрозділів поліції, також відбувається поєднання теоретичного навчання з практичним, але друге з них здійснюється в менших обсягах, ніж, наприклад, у Німеччині чи Польщі. Тому, з метою формування більш якісного кадрового ядра у підрозділах Національної поліції України доцільно більше уваги приділяти практичному навчанню, а також вивченню дисциплін, необхідних поліцейському для надійної охорони прав і свобод людини, забезпечення публічної безпеки і порядку, попередження, припинення та розкриття протиправних діянь, зокрема, адміністративної та превентивної поліцейської діяльності, охорони публічного порядку та безпеки, тактико-спеціальної підготовки, оперативно-розшукової діяльності тощо.

Безумовно працівникам поліції доводиться виконувати різні завдання, розв'язання яких потребує всебічної підготовки з юриспруденції, психології, соціології, педагогіки, однак враховуючи досвід зарубіжних країн, доцільно також залучати до викладання дисциплін професійної спрямованості досвідчених практичних працівників відповідних підрозділів поліції.

Як слушно наголошує О. Тахтаї, “система підготовки правоохоронних кадрів потребує вдосконалення. Відомчі вищі навчальні заклади відіграють значну роль в процесі реформування правоохоронної системи. Йдеться як про участь у нормотворчій роботі, так і про підготовку працівників патрульної поліції та перекваліфікацію поліцейських. Саме на базі наших вищих навчальних закладів здійснювалася підготовка близько 8 тисяч нових патрульних поліцейських. А у 2016 році в них мають пройти перекваліфікацію понад 12 тисяч поліцейських: дільничних, патрульних, слідчих, фахівців з протидії торгівлі людьми і кіберзлочинності. Але за результатами атестації ця цифра може перевищити 16 тисяч. Це колосальна робота” [11].

Таким чином, враховуючи викладене вище, можна зробити висновок, що вивчення питання системи підготовки поліцейських у зарубіжних країнах є надзвичайно корисним для України, яка поступово переходить до європейської поліцейської моделі, з тим щоб забезпечити на належному рівні захист прав і свобод громадян. Водночас для успішного реформування системи МВС України необхідно скористатися тими позитивними напрацюваннями, які вже пройшли апробацію при підготовці кадрів для підрозділів поліції інших держав. Оскільки без професійних та добросовісних кадрів Національна поліція України не матиме суспільної довіри, а оновлений кадровий склад поліції, здатний за професійними знаннями, уміннями, навичками в повному обсязі виконувати свої обов'язки

можна отримати лише за допомогою професійної підготовки у оновлених спеціальних закладах освіти МВС України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%EA/96-%E2%F0>.
2. Користін О.Є. Професійна освіта поліцейського: в якому напрямку рухатись? / О.Є. Користін // *Голос України*. – 17 черв. 2016. – № 112 (6366).
3. Коненко С.Я. Проблеми і шляхи вдосконалення кадрового забезпечення системи МВС України / С.Я. Коненко // *Кадровий вісник*. – 2011. – № 1. – С. 115–135.
4. Концепція реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України : наказ МВС України від 25.11.2016 № 1252.
5. Зарічанський О.А. Використання зарубіжного досвіду у процесі формування правової культури майбутніх правоохоронців / О.А. Зарічанський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp4/vyhovanna/zarichanskij.pdf.
6. Січкач В.О. Історичний аналіз засад поліцейської діяльності як передумова ефективного забезпечення прав і свобод людини / В.О. Січкач // *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. – 2005. – № 3. – С. 39–44.
7. Бесчастний В.М. Система підготовки працівників міліції (поліції) в зарубіжних країнах / В.М. Бесчастний // *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності* – 2011. – № 1. – С. 78–82.
8. Правоохоронна система у Сполученому Королівстві: установи, професійна підготовка, періодика / The British Council. – Харків : Консум, 1998. – 26 с.
9. Оверчук О. Досвід угорців – майбутнім керівникам / О. Оверчук // *Іменем закону*. – № 5 (5703). – 05–11 лют. 2010.
10. Ануфрієв М.І. Вищий заклад освіти МВС України: науково-практичний посібник / М.І. Ануфрієв, О.М. Бандурка, О.Н. Ярмиш. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1999. – 369 с.
11. Система підготовки правоохоронних кадрів потребує вдосконалення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mvs.gov.ua/ua/news/3190_Sistema_pidgotovki_pravoohoronnih_kadriv_potrebu_vdoskonalennya__Oleksiy_Tahtay_FOTO.htm.

Отримано 02.12.2016